

A RENDEZŐ A FILMRŐL

Kevés magyar film tűnt értékeivel egyetemben is annyira problematikusnak a kritikák tükrében, mint a »Ház, a sziklák alatt«. A recenzióban, ismertetésekben — akár a filmben — bonyolult módon keveredtek az ideológiai, lélektani és dramaturgiai kérdések. A kritikusok már elmondták a véleményüket. Nyilván nem érdektelen, ha ezúttal a film rendezője is beszél a filmről — és a kritikákról is. *Makk Károly*, beszélgetésünk kezdetén mindjárt elmondta, a kritikákat túlságosan óvatosaknak, csiszoltaknak tartja. Véleménye szerint nem elemzik elég élesen és bátran a filmnek sem a jó, sem pedig a rossz oldalait.

— *Egyes kritikusok logikai töréseket, lélektani következetlenségeket látnak a film cselekményében. Szeretném, ha válaszolna néhány ilyen problémára. Hogy egy példát említsék, hogyan éltek együtt a kis házikóban Ferenc első házassága idején, illetve amennyiben nem laktak együtt, hol lakott akkor Tera (Psota Irén), és miért költözött húga halála után a sziklák alatti házba?*

— Valahol a faluban lakhatott, rokonoknál, — akikhez egyébként sógora második házassága után is költözik... Azért települt át a kis házba, mert húga meghalt, mert félt őrizetlenül, gondozatlanul hagyni és mert ott maradt anyátlanul Ferenc gyermeke... Azt hiszem, az is világos, hogy Tera, aki szereti Ferencet, ezt a szerelmet teljesen reménytelennek érezte, amíg a húga volt a férfi felesége. Saját testvére ellen meg sem próbált áskálódni.

— *Mások kissé praktikusán közelítenek a film problémájához. Ferenc második házassága, szerelmi élete csak azon múlik, hogy nem tudják elkülöníteni magukat Terától, hogy — triviálisan szólva — az ajtó nincs kulcsra zárva. Miért nem zárják be az ajtót?*

— Ne haragudjanak a válaszóment azok, akik ezt a kérdést felvetik. Én kicsit primitívnek tartom. A szerep-

Makk Károly

lők jelleméből, úgy vélem, elég világosan kitűnik, hogy nem a kulcsos múlik a házaseset zavartalansága. Tera lesni akar, kellemetlenkedni. Ha az ajtót zárva találná, zörögne, benézne az ablakon, százféle más módon tudná lehetetlenné tenni az életüket. A »Ház a sziklák alatt« ízeiben naturalista, de egészében nem az. Az ilyenfajta kívánság: kulcs az ajtóra, — véleményem szerint megengedhetetlenül naturalista...

— *Mi motiválja Ferenc (Görbe János) görcsös ragaszkodását ahhoz a házhoz, amelyben nem is ő, hanem elhunyt felesége született?*

— Erre a kérdésre azzal a jelenettel próbáltunk válaszolni, amikor a gyerek fürdik a hordóban, a szikrázó fényben fénylenek a sziklák, zöldell a szőlők levele... Ferenc szereti ezt a tájat. Csak ezt szereti... Különben is: a forgatókönyvíró és a rendező olyan jellemeket alkotnak, amilyeneket akarnak. Ferenc afféle tehetet-

len, cselekvésre képtelen ember. Nem tud elindulni, nem tud akarni. Tragédiája az akarati impotencia tragédiája. Vannak ilyen emberek. Ismerek magam is, nem egyet, akinek például az is probléma, hogy telefonáljon valahová. Az ilyenfajta emberek aztán olykor, az élet rendkívüli pillanataiban cselekvésre határozzák magukat... Ezt látjuk Ferencnél is, amikor gyilkol.

— *Vannak, akik elnagyoltnak, kidolgozatlanak érzik az erdész figuráját.*

— Valóban, ez a figura sem úgy sikerült, ahogyan szeretnénk volna. A filmen — sablon. Szakállas szoknyavadász, nincs sok értelme, hogy van. Helyette egy életerős, egészséges, vidám, problémátlan fickó kellett volna, aki szereti az elejtett vadat és szereti a nőket is...

— *Egyes kritikák nem látják eléggé hitelesnek Zsuzsa (Bara Margit) alakját sem.*

— Ebben is van némi igazság. Zsuzsa alakja homályos. Mi egy tisztaságra, új életre, becületre vágyó nőt akartuk megrajzolni. Zsuzsát, a kulák szeretőjét, aki szívesen hagyná ott ezt a viszonylagos jólétet, új lapot akar kezdeni az életében. Nem sikerül, mert Ferenc nem elég erős hozzá. S Zsuzsa végülis visszakerül oda, ahonnan elindult.

— *Mint a film sejtetni engedi — például az a jelenet, amikor Ferenc a kést az asztalra vágja — Zsuzsa látta milyen indulatok forrnak Ferencben és bár szó nem esett közöttük róla, gyanította a készülőkültségét és hallgatólag helyezte is. Miért tagadja meg mégis a férjét, aki miatta lett gyilkossá?*

— Mert Zsuzsa nem tragikus hős. Átlagember, nem tud az általános erkölcsi normák fölé emelkedni. Mikor lélekben helyezte a gyilkosságot, maga sem látta előre, milyen hatással lesz ma'ud rá. Az ember lelke nem egyszerű, s rezdülései nem is mindig következetesek. Úgy érzem, ha Zsuzsa alakját nem is sikerült teljesen ábrázolni, ebben a motívumban — a gyilkosság utáni, férjétől való menekülésben — nem tévedtünk.

— *Ezek szerint Ferenc tragikus*

hős? Vagy más szóval: Makk Károly, a rendező, Ferencet nem tartja bűnösnek?

— Nem. Csak szerencsétlennek. A tételes törvény szerint bűnös, de a lelkiismeret nevében felmentését kérném.

— *Milyen indokok alapján?*

— Mikor az utolsó jelenetben, a bárkán, János, — akinek élete jóra fordult, földet kapott — meglátja barátját bilincsbbe verve, nyilvánvaló, hogy nem akar hencegni, nem akar a maga akaratára, erejére, ügyességére hivatkozni, egy kicsit vigasztalásul is mondja a másiknak: gazda lettem, így hozták a körülmények. A körülményeknek valóban volt szerepük — Ferencnél. János aktív, erős akaratú ember, Ferenc passzív, gyenge. S a főmotívum, amiért felmenteném: mert nem tudja elviselni a gyilkosságot. Lelkiismeretfurdalása van, megrendül egész valójában. Elbűjíthatna, hiszen senki sem tud róla, senki nem vádolja. Élhetne ezután békében, nyugalomban. De nem tudja megtenni. Eppen azért nem, mert nem gonosz, nem kegyetlen. Azonnal ráébred: vége mindennek, így nem lehet az életet tovább élni, nem lehet ott folytatni, ahol abbahagyta, új lapot kell kezdenie. Az ő tragédiája: — és ez a film mondanivalója — nem ismeri fel a lehetőségeket, amelyeket az élet ad, s emiatt saját maradiságának áldozata lesz. Ferenc boldog akart lenni, — nem sikerült neki. János is boldog akart lenni. Neki sikerült. Tera, Zsuzsa, a maguk módján ugyancsak boldogok szerettek volna lenni, nekik sem sikerült. Ez a boldogságkeresés az, ami a filmben általános, ami nemcsak ma, hanem mindig, az emberiség nagy hányadának problémája. Örökérvényű téma, amelyet mi adott helyzethez, adott körülményekhez kötöttünk. Talán hibát követtünk el ott, hogy a filmben túl sok helyet adtunk ennek az általános emberi mondanivalónak s túl keveset a konkrétumnak... De azt hiszem, mégis ezen az úton kell tovább mennünk, ha azt akarjuk, hogy kilépünk a magyar film érzelmi szegénységéből...

PONGRÁCZ ZSUZSA